

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Національний аерокосмічний університет  
«Харківський авіаційний інститут»

**Факультет програмної інженерії та бізнесу**

**Кафедра економіки та публічного управління**

## **ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

магістра  
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕЛІТ В УМОВАХ  
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**»

ХАІ.601.667пуа.25О.281.12051047 ПЗ

Виконав: здобувач 2 курсу групи 667пуа

Спеціальність 281 «Публічне управління та  
адміністрування

(код та найменування)

Освітньо-професійна програма:

«Управління та адміністрування регіональних  
економічних систем»

(найменування)

Бесараб І. А.

(прізвище й ініціали здобувача)

Керівник: Дегтяр А.О.

(прізвище й ініціали)

Рецензент: Дзюндзюк В.Б.

(прізвище й ініціали)

Харків – 2025 року

**Міністерство освіти і науки України  
Національний аерокосмічний університет  
«Харківський авіаційний інститут»**

Факультет програмної інженерії та бізнесу

(повне найменування)

Кафедра економіки та публічного управління

(повне найменування)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

(найменування)

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

(код та найменування)

Освітня програма «Управління та адміністрування регіональних економічних систем»

(найменування)

**ЗАТВЕРДЖУЮ  
Завідувач кафедри**

Вікторія ШВЕДУН

(ім'я та прізвище)

(підпис)

«25» вересня 2025р.

**З А В Д А Н Н Я**

**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

**Бесараба Івана Андрійовича**

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕЛІТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

1. Керівник кваліфікаційної роботи: Дегтяр А.О., д. наук держ. упр., професор  
затверджені наказом Університету «22» жовтня 2025 року № 1680 -уч
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи « 1 2 » грудня 2025 року
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: чинне законодавство, матеріали  
виробничої практики, періодична література, статистичні дані, інші джерела.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади формування національних еліт  
в умовах глобалізації, практичні аспекти формування національних еліт в умовах  
глобалізації, основні підходи до формування національних еліт в умовах  
глобалізації.
5. Перелік графічного матеріалу: Презентація кваліфікаційної роботи в Power Point

## 5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

| Розділ   | Прізвище, ініціали та посада консультанта | Підпис, дата   |                  |
|----------|-------------------------------------------|----------------|------------------|
|          |                                           | завдання видав | завдання прийняв |
| Основний | Дегтяр А.О., професор каф. 601            | 01.10.2025     | 12.12.2025       |

Нормоконтроль Дегтяр А.О. «05» грудня 2025 р.  
(підпис) (ініціали та прізвище)

6. Дата видачі завдання «01» жовтня 2025 р.

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

| №з/п | Назва етапів кваліфікаційної роботи                                            | Строк виконання етапів роботи | Примітки |
|------|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|----------|
| 1.   | Дослідження основних літературних джерел з теми кваліфікаційної роботи         | 06.10.2025 - 19.10.2025       | виконано |
| 2.   | Розділ 1 Теоретичні засади формування національних еліт в умовах глобалізації  | 20.10.2025 – 02.11.2025       | виконано |
| 3.   | Розділ 2 Практичні аспекти формування національних еліт в умовах глобалізації. | 03.11.2025 – 16.11.2025       | виконано |
| 4.   | Розділ 3 Основні підходи до формування національних еліт в умовах глобалізації | 17.11.2025 – 29.11.2025       | виконано |
| 5.   | Висновки                                                                       | 30.11.2025                    | виконано |
| 6.   | Оформлення пояснювальної записки                                               | 01.12.2025 – 02.12.2025       | виконано |
| 7.   | Оформлення графічного матеріалу                                                | 03.12.2025– 04.12.2025        | виконано |
| 8.   | Нормоконтроль та перевірка на плагіат                                          | 05.12.2025 – 07.12.2025       | виконано |
| 9.   | Одержання відгуку керівника та рецензії                                        | 08.12.2025 – 09.12.2025       | виконано |
| 10.  | Підготовка до передзахисту та передзахист                                      | 10.12.2025 – 12.12.2025       | виконано |
| 11   | Підготовка до захисту                                                          | 13.12.2025 – 22.12.2025       | виконано |

**Здобувач**

(підпис)

**Іван БЕСАРАБ**

(ім'я та прізвище)

**Керівник роботи**

(підпис)

**Андрій ДЕГТЯР**

(ім'я та прізвище)

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 108 с., 3 таблиці, 47 джерел.

**Тема кваліфікаційної роботи** «Формування національних еліт в умовах глобалізації»

**Об'єкт дослідження** – національні еліти як провідні суб'єкти творення політичних націй і національних держав.

**Предмет дослідження** – особливості формування, функції та трансформації національних еліт в умовах глобалізації.

**Метою** роботи є комплексне висвітлення особливостей формування та функціонування національних еліт в умовах глобалізації та напрацювання практичних рекомендацій щодо оптимізації механізмів елітотворення в сучасній Україні.

**Методи дослідження** - Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують цілісний міждисциплінарний підхід до аналізу феномену національних еліт на перетині політології, соціології, глобалістики, елітології.

**Практичне значення отриманих результатів** полягає в тому, що обґрунтовані в дослідженні теоретико-методологічні засади й практичні рекомендації можуть бути покладені в основу стратегії модернізації державної політики України щодо добору, навчання, виховання й просування кадрів національної еліти. Це безумовно сприятиме якісному оновленню правлячої верстви, приходу до влади відповідальних управлінців та успішному утвердженню України як регіонального лідера ціннісно-орієнтованих перетворень.

## ABSTRACT

Master's qualification work: 108 p., 3 tables, 47 sources.

***The topic of the qualification work*** "Formation of national elites in the conditions of globalization"

***The object of the research*** is national elites as leading subjects of the creation of political nations and national states.

***The subject of the research*** is the features of the formation, function and transformation of national elites in the conditions of globalization.

***The purpose of the work*** is a comprehensive coverage of the features of the formation and functioning of national elites in the conditions of globalization and the development of practical recommendations for optimizing the mechanisms of elite formation in modern Ukraine.

***Research methods*** - The methodological basis of the research is a complex of general scientific and special methods that provide a holistic interdisciplinary approach to the analysis of the phenomenon of national elites at the intersection of political science, sociology, global studies, and elitology.

***The practical significance of the results*** obtained is that the theoretical and methodological principles and practical recommendations substantiated in the study can be used as the basis for the strategy of modernization of Ukraine's state policy regarding the selection, training, education and promotion of national elite personnel. This will certainly contribute to the qualitative renewal of the ruling class, the coming to power of responsible managers and the successful establishment of Ukraine as a regional leader of value-oriented transformations.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ВСТУП .....                                                                                                       | 7   |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕЛІТ<br>В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....                            | 11  |
| 1.1. Національні держави в умовах глобалізації .....                                                              | 11  |
| 1.2. Глобальна політика та її вплив на національні еліти .....                                                    | 23  |
| РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ<br>ЕЛІТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....                            | 36  |
| 2.1. Типи та особливості сучасних еліт .....                                                                      | 36  |
| 2.2. Основні функції та ролі національних еліт.....                                                               | 50  |
| РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ<br>ЕЛІТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....                           | 63  |
| 3.1. Глобальні тренди та національна специфіка у формуванні сучасних<br>еліт.....                                 | 63  |
| 3.2. Стратегії та механізми формування ефективних національних еліт у<br>контексті глобальних трансформацій ..... | 79  |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                                     | 100 |
| ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ .....                                                                                    | 105 |

## ВСТУП

*Актуальність теми.* Проблематика становлення національних еліт в умовах глобалізації набуває дедалі більшої актуальності як у науковому, так і в практично-політичному вимірі. Стрімке розгортання процесів глобалізації на межі XX-XXI століть призвело до кардинальної трансформації середовища, в якому відбувається рекрутування й функціонування національного істеблішменту. З одного боку, глобалізація відкрила безпрецедентні можливості для інтеграції еліт різних країн у транснаціональні мережеві структури, обміну передовими управлінськими практиками та ноу-хау, творення спільної ідентичності глобального лідерства.

Водночас глобалізаційні впливи супроводжуються низкою серйозних викликів і загроз для національних систем елітотворення. Поглиблення нерівності та асиметрії між країнами «ядра» і «периферії» світ-системи призводить до масштабного «відпливу мізків» з менш розвинених держав до глобальних центрів. Потужний тиск транснаціональних корпорацій і фінансових інституцій на національні уряди ставить під сумнів їхню здатність ефективно обстоювати суверенітет і публічні інтереси. Нарешті, криза легітимності традиційних політичних інститутів і поширення популістських рухів є виразним симптомом невдоволення громадян відчуженістю еліт від реальних суспільних потреб.

Особливо гостро ці суперечливі тенденції проявляються в країнах, що перебувають у стані системних пост-комуністичних трансформацій. Тут успадковані від минулого механізми номенклатурного рекрутування еліт, базовані на принципах клановості й закритості, поєдналися з квазі-ринковою моделлю «захоплення держави» фінансово-промисловими угрупованнями. Це консервує неефективну й корумповану систему врядування, блокує розвиток відкритих каналів мобільності для молодих лідерів, позбавляє еліти стратегічного бачення національних пріоритетів. Натомість в умовах агресивної війни з боку РФ, що є по суті викликом західній цивілізаційній

моделі, перед Україною і рештою країн «молодих демократій» стоїть імперативна вимога докорінного оновлення правлячої верстви на засадах патріотизму, професіоналізму й доброчесності.

Дані обставини актуалізують потребу систематичного дослідження сучасних трендів і механізмів формування національних еліт у світі та Україні, закономірностей їх адаптації до викликів глобалізації, напрацювання ефективних стратегій «перезавантаження» владної верхівки. Лише спираючись на ґрунтовну наукову експертизу, вітчизняна держава і громадянське суспільство зможуть знайти адекватні відповіді на історичний виклик творення нової генерації еліти, спроможної консолідувати націю довкола спільного проекту майбутнього і гідно репрезентувати її інтереси на міжнародній арені. Відтак теоретико-методологічна та практично-політична значущість обраної теми не викликає сумнівів.

*Мета і завдання дослідження.* Метою роботи є комплексне висвітлення особливостей формування та функціонування національних еліт в умовах глобалізації та напрацювання практичних рекомендацій щодо оптимізації механізмів елітотворення в сучасній Україні.

Для досягнення мети було визначено такі завдання дослідження:

- розкрити вплив процесів глобалізації на трансформацію ролі національної держави як середовища формування еліт;
- визначити ключові функції та напрями діяльності національних еліт у відповідь на глобалізаційні виклики;
- здійснити порівняльний аналіз особливостей елітотворення в провідних країнах сучасного світу;
- висвітлити роль освіти як визначального каналу рекрутування національних еліт;
- проаналізувати потенціал політичних партій і структур громадянського суспільства в оновленні еліти;
- сформулювати стратегічні напрями модернізації вітчизняної моделі елітотворення з урахуванням глобальних трендів і національної специфіки.

*Методи дослідження.* Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують цілісний міждисциплінарний підхід до аналізу феномену національних еліт на перетині політології, соціології, глобалістики, елітології.

Зокрема, системний метод використано для розкриття цілісності національної еліти як провідної підсистеми політичної нації, з'ясування структурних і функціональних взаємозв'язків між її ключовими сегментами. Структурно-функціональний аналіз дозволив виявити базові функції національних еліт, універсальні параметри їх суспільної ролі попри все розмаїття національних моделей елітотворення.

Історико-генетичний метод знадобився для висвітлення генези національних еліт модерної доби, виокремлення ключових етапів їх становлення й розвитку у зв'язку зі зміною соціально-історичних контекстів. Порівняльний аналіз уможливив зіставлення підходів і практик формування національних еліт у різних країнах, виявлення спільних закономірностей і національних особливостей цих процесів.

Завдяки інституціональному підходу механізми рекрутування й циркуляції еліт проаналізовано крізь призму комплексу формальних і неформальних норм та правил, що структурують елітні взаємодії всередині політичних систем. Натомість соціокультурний підхід забезпечив розуміння ціннісно-смислових та поведінкових аспектів діяльності еліт, впливу культурної традиції й менталітету на моделі елітарності.

Мережевий підхід виявився продуктивним інструментом аналізу трансформації еліт в умовах глобалізації, зростаючої ролі транснаціональних альянсів та неформальних комунікаційних потоків у виробленні глобальної й національної політики.

Нарешті, методи моделювання і прогнозування використані для концептуалізації альтернативних сценаріїв еволюції української моделі елітотворення, виходячи з різних конфігурацій внутрішніх і зовнішніх чинників впливу.

Поєднання означених методів дало змогу комплексно й послідовно розкрити ключові виміри та домінантні тренди розвитку феномену національних еліт у вирі глобальних трансформацій, окреслити напрями оптимізації механізмів елітного рекрутування з урахуванням визначальних викликів глобального середовища і національних пріоритетів розвитку.